

RE-FORMATIO



EN

6. årgang nr. 2

SKÆR-

Passionen 1963

TORSDAGS-

PRÆDIKEN.

(Johs. 13, 1-15)

Jesus vaskede de tolv disciples fødder. I fortællingen herom gemmer sig et nyt bud af Jesus om at elske, om kærlighed. Elske, kærlighed er ord, som ved daglig brug er trådt ud og slidt op som fodtøj. Vi må derfor læse fortællingen med eftertanke for at kunne opdage, hvad det ny buds indhold er. Kan hende vi da - ligesom den

berømte maler - får øje for skønheden ved et par gamle støvler, der har tjent tro og længe og er uerstattelige.

Er det ikke noget med F.N. - nedrustning - besøg i hinandens lande for at lære hinanden at kende? Er det ikke noget med at opretholde gode kår for alle herhjemme og afsende medicin, mad, tøj, maskiner og læger, lærere og teknikere til nødlidende i U-lande? Er det ikke noget med at være god mod far og mor og elske kone og børn og leve i fordragelighed med sine naboer og række en hjælpende hånd, når noget særligt er på færde? Jo, jo alt dette kan godt have noget med det ny buds indhold at gøre, være virkninger deraf. Men det er vist ikke altid sådan. For det var et helt nyt bud, Jesus gav sine disciple og den kommende kirke.

Det fortælles, at Jesus under aftensmåltidet rejste sig, lagde sin kappe og bandt et linnedklæde om sig.

Derefter hældte han vand i et fad og gav sig til at vaskes disciplenes fødder og tørre dem med klædet. Da han så havde været kredsen rundt og igen var med til bords, spurgte han dem, om de var klar over, hvad han havde gjort for dem. Det var også deres spørgsmål. Hvad var meningen? Ja, hvad var meningen? Skal vi begynde at holde fodvask i kirken skærtorsdag aften?

Jesus svarede selv. Han mindede dem om, hvem han var, der havde udført denne handling. Hvem er Jesus? Vor herre kalder vi ham med rette; for han er det. Han er Guds Søn og lever med Faderen i Helligånden. Han byder uden at spørge os om lov og venter, at vi lyder ham. Selveste Guds Søn vaskede sine disciples fødder. Det havde man i rige huse en slave til. Den billigste. For der krævedes hverken skønhed, muskler eller forstand til det job. Det var ham, hvis skorem Johannes Døber, som han selv sagde, ikke var værdig til at løse, der havde tjent sine disciple på denne måde. - Fatter vi da ikke, at da lod kærligheden sig til skue, hvis ild, hvis magt får alt, hvad vi kalder kærlighed, til at blegne og forsvinde. Vi kan nævne det altsammen igen, hvad vi gør af godt mellem år og dag. Tør vi sammenligne det, vi hver især synes er godt, selv det ædlest og skønneste i forholdet mellem mand og hustru, forældre og børn, mellem venner, der er rede til at ofre sig for hverandre, med kærligheden, som Jesus, Guds Søn, viser os ved at være vor tjener - ved at blive menneske og lide døden for os; ved, indtil han kommer igen, at være hos os på sakramental måde: i sine ord, i dåbsvandet, i sit legem og blod på alteret? Vi glemmer jo aldrig os selv i vor kærlighed. Men Jesus, er det ikke, som han glemmer, at han er Guds Søn og netop således lader Guds uhæmmede, overstrømmende, lidenskabelige kærlighed til mennesker blive åbenbar? Kirkefaderen Augustin sagde engang i en prædiken: "Kan man tænke sig en større barmhjertighed: en skaber lader sig skabe, en herre gør sig til tjener, den, der selv er løsesum, lader sig sælge, den, der ophøjer, lader sig ydmyge, den, der opvækker fra de døde, lader sig berøve livet?"

Mon vi fatter, hvad det vil sige, at den kærlighed, som Jesus har bragt ind i verden i sig, vil han, skal være i os? Hans kærligheds ild skal brænde i vore hjerter og flamme og bryde ud i vore ord og vore handlinger. For at vi kan være salige. Det er et helt nyt bud.

Nu er vi jo nogle slemme lurendrejere, der gesvindt

kan få vendt op og ned på sandhed og løgn. Når man sådan får Gudskærligheden forklaret, udbryder man: "Ja, det er lige, hvad vi trænger til her i verden, for at alting skal blive rigtig godt. Hvis bare folk ville give sig til at elske hverandre på den måde, så ville der ikke være krige, ødelæggelser, flugt, sult, fattigdom og alt, hvad deraf følger, og så var der vel chance for, at man kunne være i fred med sit eget! - Men det er jo bare præk. For hvad er det blevet til!" Men er vi inde i den tankeskure og på flugt fra virkeligheden, så er det nødvendigt omgående at få sandheden at vide. Det er en af grundene til at gå i kirke! Sandheden er, at Gudskærligheden skal vi ikke gå og drømme om og hyklerisk sukke efter. Hvis bare folk ville være anderledes o.s.v. Den øves nemlig allerede i verden. Den øves af Jesus Kristus - og af de 16-17 mennesker eller en million mennesker eller de utallige, der ligner ham, fordi de har fået samme sind som han. Hans kærligheds ild brænder i dem, hans gerninger sker ved dem. Og derfor er verden ikke forlangst braset sammen.

Sandheden er, at man ikke uden videre kan give sig til at være god som Jesus. Det er nødvendigt at lade sig tjene af ham. Ikke bare mentalt, i ny og næ, for at få lidt trøst og opmuntring, men sakramentalt hver søndag. Læg mærke til, hvad apostlen Peter fik at vide! Da turen kom til ham, og Jesus ville til at vaske hans fødder, afviste han Jesus. "Du skal min sandten ikke vaske mine fødder", råbte han. Han syntes vel i ydmyghed, at dette tarvelige arbejde var Guds Søn uværdigt. Og hvad skulle sådan noget være godt for! Jesus svarede blot: "Dersom jeg ikke vasker dig, har du ikke lod og del med mig." Tænk på, at det jo ikke er vor smålige kærlighed, i hvilken vi aldrig glemmer os selv, der opretholder, frelser og frier menneskers liv og gør det fuldkomment, men Guds kærlighed i Jesus Kristus, han der 'glemmer', at han er Gud, og tjener os. Vi må møde Jesus Kristus. Vi kan ikke have ham som forbillede, uden at han elsker os først, og vi lader hans kærlighed få magt i os.

Guds kærlighed i verden er som en ild i natten, lysende, varmende, værnende og drager mennesker til sig. Men kommer vi nær, mærker vi, at Guds kærlighed vil være en rensende ild i os, indtil vi ligner Gud, er ét med Jesus Kristus, ligesom han er ét med Faderen. Vi ved det. Vi kan ikke holde os derfra. Så lad det da ske!

Edm. Jensen.

KOMMENTAR

I Århus stift nærer mange præster og lægfolk oprigtig sorg over, at biskop Kaj Jensen så snart blev kaldt bort efter kun otte måneders virke i Århus bispestol. I forbindelse med hans bortgang blev der givet udtryk for, at han især havde været den store prædikant, som søndag efter søndag havde fyldt Århus domkirke. - De, der fulgte Kaj Jensens bispegerning med opmærksomhed, vil imidlertid have bemærket, at han tegnede til også at blive en god biskop for stiftet. Med taknemmelighed modtog præster og menigheder hans hyrdebrev; det var ganske vist ret almindeligt i det, Kaj Jensen selv gav udtryk for, men røbede hans gode vilje til at røgte bispegerningen i de citater, hyrdebrevet rummede, og som tydeligt viste forståelse for den kirkelige linie.

Efter hyrdebrevet modtog præsterne i stiftet en række skrivelser fra biskoppen. De havde alle til hensigt at bringe orden i forskellig slendrian, som har indsnæget sig i folkekirken. Der var skrivelsen om højst 50 på hvert konfirmandhold, om præsternes ferie, om præsternes deltagelse i præstevielse i Århus domkirke, tillige med den skrivelse, som især skal omtales her. Den udsendtes fra Århus bispegård 12.11.1962 og lød kort og godt således:

Til præsterne i Århus stift.

Det meddeles herved, at gudstjenesterne 4. søndag i advent og søndag mellem jul og nytår (23. og 30. december d.å.) ikke må aflyses, selv om der holdes gudstjeneste juleaften og nytårsaften.

Kaj Jensen.

Man skulle mene, at skrivelsen gav udtryk for en selvfølgelighed. I det store og hele rettede præsterne sig da også efter den. Nogle få undlod det. Adskillige var

særddeles utilfredse og vrede over en biskop, der så generende blandede sig ind i præstens urørlige cirkler. Nu havde man netop indrettet sig så bekvemt og var overbevist om, at man da uden videre kunne stryge en gudstjeneste i ny og næ.

At skrivelsen imidlertid ikke bare udtrykker en selvfølgelighed, men var påkrævet, kan nedenstående stikprøver fra andre stifter give et fingerpeg om.

Prædikantlisten i Kolding Folkeblad bringer oplysning om gudstjenester i 59 kirker i by og på land. (Haderslev og Ribe stifter).

4. søndag i advent, 23. december 1962, var der ingen gudstjeneste i 24 af kirkerne, hvorefter ingen hørte til tresogns-pastorater. I 13 pastorater og 3 valg- eller frimenigheder blev der overhovedet ingen gudstjeneste holdt den søndag. Præsterne tog sig en fridag.

Fyns Stiftstidende oplyser om gudstjenester i 173 fynske by- og landsbykirker. Her var der ingen gudstjeneste 4. søndag i advent 1962 i 51 af kirkerne. Heraf tilhørte to kirker dog et tresogns-pastorat, men det brillede iøvrigt med stor nedlæggelse af gudstjenester Sct. Stefansdag og søndag i julen. I 16 pastorater og 5 valgmenigheder tog præsterne sig en fridag. Der var slet ingen gudstjeneste.

Både ved Kolding og på Fyn var der i bykirkerne med flere præster en tendens til kun at holde en enkelt gudstjeneste på denne søndag ind under jul.

Man undre sig over, om alle disse præster har søgt om tilladelse til at aflyse sognenes søndagsgudstjenester?

De pågældende præster vil forsvare sig med, at der nok ingen mennesker ville komme i kirke dagen før juleaften. Er det tilfældet, burde aflysningen dog ikke finde sted, før klokkerne havde ringet, og der ingen var kommet. En højkirkelig præst vil dog næppe aflyse selv i dette tilfælde. Formodentlig vil han sammen med kirkebetjeningen fejre messen for sognet, springe prædiken over, men her ved den hellige nadveres fest bede for sine sognebørn og deres forbedrede kirkegang. Det kan aldrig blive præstens opgave på forhånd at udelukke muligheden for gudstjeneste, tilmed i begge kirker, hvis der er to i pastoratet.

Men lad os ikke standse ved, at forholdet er kirkeretsligt forkert, lad os langt mere overveje sagens åndelige side. Det er den, som er afgørende.

I "Blæksprutten" er der på mange sider nederst nogle trolde og øverst et par engle. De kommer med bemærkninger om de samme forhold, begivenheder og personer. Lad os høre, hvad de sagde før jul om de mange gudstjenester!

Troldene sagde: Puh-ha, sikke mange gudstjenester i julen, det er helt meningsløst. Det bliver vel nok besværligt og anstrengende!

Englene smilte: Tænk, hvilken dejlig jul det bliver i år. Næsten hver dag kan man komme i kirke og sige Gud tak, fordi han er så god, ja, så god, at han endog har sendt sin egen Søn som vor Frelser, så god, at vi uhindret kan gå i kirke og takke og prise ham.

Hvor gudstjenesten er en tung og besværlig pligt, er det naturligt, om præsten prøver at slippe, hvor der er en mulighed, og menigheden vil snart lære, at i kirke er det bedst at komme så lidt som muligt, helst kun, når man skal bæres derind.

Hvor derimod gudstjenesten er en glædelig og dejlig gave, en kær pligt, der er præsten glad for tjenesten og ville sikkert gerne holde gudstjeneste hver dag, og der vil menigheden lidt efter lidt lade sig drage med ind i glæden.

Det turde være forståeligt, at glæden bliver tvungen og anstrengt, når gudstjenestens tema er:

"Se, her er jeg nu til stede . . ."

Omvendt må vi juble og glæde os med den søndagens Grundtvig, som - mere end nogen andre - de fleste grundtvigianere synes at have glemt:

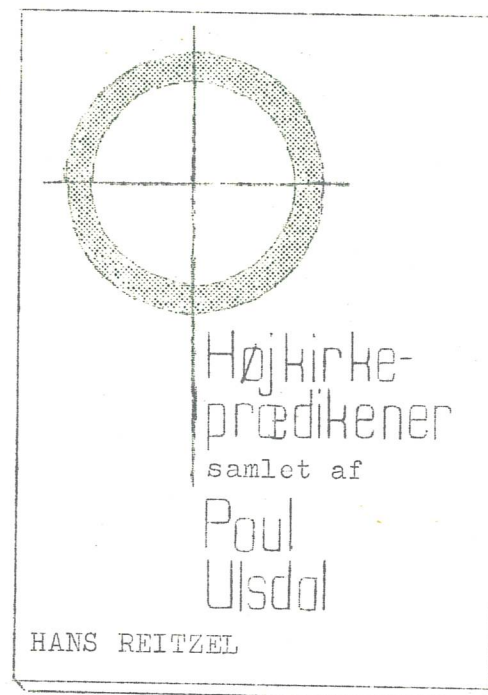
"Denne er dagen, som Herren har gjort,
den skal hans tjenere fryde,
op han i dag lukked Himmerigs port,
så skal hver søndag det lyde.
Thi i dens hellige timer
herlig af graven opstod Guds Ord,
nådig fra Himlen Guds Ånd nedfor.
Ved I nu, hvorfor det kimer?"

Ja, vi ved det, og derfor er vi glade:

"Dette er vor grund til glæde,
Kristus selv er her til stede,
thi hans kød forsandt er mad,
og hans blod forsandt er drikke.
Tro det, tag det, tvivl slet ikke,
spis og drik og vandre glad!"

Per Dolmer.

L I G E U D K O M M E T !



Bogen indeholder 19 prædikener af højkirkelige præster, der sigter på at bringe h e l e kirkens tro, fordi sandheden ligger klart fremme i vor kirkes tro.

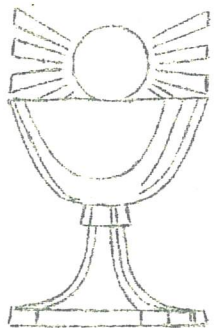
Pris kr. 14,50

Læs anmeldelsen side 58 i dette nr. af RE-FORMATIO!

F i k D e l æ s t ? ? ?

Poul Ulsdal: GUDSTJENESTEN i vor tids religiøse krise.

- ellers skynd Dem! Den er stadig brændende aktuel!



DANSKE KIRKE-

VIDNESBYRD OM

NADVEREN

Til Roskilde Stiftsblad (11. årg. nr. 4 og 5) skrev pastor Tage Lunn, Haslev i 1960 en artikel om "Dette er mit legeme" ud fra vidnesbyrd, som endnu er at finde i kirker i Roskilde stift. Da disse kirkevidnesbyrd om nadveren fortjener at kendes af mange andre end lige netop folk i Roskilde stift, bringer vi her med forfatterens tilladelse nogle af dem. Gennem dem får vi god besked om vore lutherske fædres nadvertanker, så det er umagen værd at læse dem grundigt og lægge sig deres lærdom på sinde, for, også hvad nadveren angår, er vi alt for tit tusind sind, d.v.s. hver gør sig sine tanker, og mine kan vel være lige så gode som enhver andens.

Red.

Som en forberedelse til at kunne fejre skærtorsdag vil vi i denne artikel gennemgå nogle af de ord om den hellige nadver, som vi finder rundt i Roskilde stifts kirker. Vi vil hertil bruge Nationalmuseets store værk: "Danmarks Kirker"; foruden at være et værdifuldt kunsthistorisk værk kan det altså også læses som opbyggelsesbog. Vi møder i mange af vore kirker en luthersk nadverprædiken langt rigere og klarere end den krypto-calvinisme, som hersker på bjerget i dag.

Vi kan begynde i Ø d e F ø r s l e v . Der findes en kalk og disk fra 1698 med en luthersk nadverforkyn-

delse. På kalkens fod står der på latin: "Denne kalk med sin patene (disk) er bestemt til hellig brug i Førslev kirke 1698". Det vil altså - i modsætning til moderne theologi - sige, at det ikke bare er personer, der er hellige, men også ting. For os lutherske er der forskel på en alterkalk bestemt til hellig tjeneste og et almindeligt bager. (Det skal den også tænke på, som har med rengøringen af kalken at gøre. Det hellige for sig, og det profane for sig. Derfor må kalk og søndagsopvask holdes adskilt. Det skulle være selvfølgelig at sige det, men er det nok ikke altid.)

På bageret står en skøn latinsk indskrift: "Det er allerede noget at mindes Gud, men det er en hellig gerning at bifalde det værk, som er vist og sikkert i troens navn: To væsker, vinen forenet med blodet, den ene slukker legemets, den anden sjælens tørst". Det vil altså sige, at det kan være meget godt som calvinist at fejre nadveren som et ihukommelsesmåltid, men den lutherske nadverhandling er hellig, for her siger man i troen ja til det underfulde værk, at her forenes den jordiske vin og det himmelske blod.

På patenen møder vi de samme tanker: "To næringsstoffer forenede, Kristi kød optaget i brødet, det ene mætter sjælens, det andet legemets sult". Det er da en realistisk nadvertale!

Det var ikke et støvet dogme, at "alterens sakramente er Vor Herres Jesu Kristi sande legeme og blod under brødet og vinen", som vor katekismus siger. Det kunne inspirere både malere og digtere. I L e l l i n g e kirke (Præstø amt, side 235) findes et alter fra 1694 med et digt af Kingo: "Her bredis Naadens Disk, / her Jesus og anretter / sin Naders Maaltid, hvor / hand Siele-hunger metter. / Gjør Bood, Afløsning fra din / Synd med Suk begier, / Knæl paa Guds Alterfood, / i Troen stadig vær, / Annam de dyre Ting hans / Kiød og Blod tillige, / Og tænk du est til Bords hos / Gud i Naadens Rige / Hvor du med Brød og Vin / livagtig Jesus faar, / O kom hans Død ihu, / som lægte dine Saar. Th. Kingo".

I L i d e m a r k kirke har der også været et Kingovers, det omtales ikke i "Danmarks Kirker", men findes i Kingos "Samlede Skrifter, I" side 267: "Guds Lam her skienker dig / sit Kiød og Blod tillige, / Men tænk du est til Bords / hos Gud i Naadens Rige, / Hvor du med

Brød og Viin / livagtig Jesum faaer, / O, kom hans Død ihu, som / lægte dine Saar".

Det vers kan give anledning til at knytte et par bemærkninger til nogle linier, Carl Hermansen skriver i Dansk Kirketidende 7. februar 1960: "Nadverritualet er ikke godt. Det er blevet en underlig blanding af liberal teologi og pietistisk farvet fromhed. Og svarende hertil har man gjort nadverritualet til en fastesekvens, hvor nadverens gamle navn: eukaristien: taksigelsens måltid, helt er forsvundet under afsyngelsen af: O, du Guds Lam. Men det hele svarer jo ganske godt til den let pietistisk farvede liberale teologi af 1912". Carl Hermansen foreslår derfor Grundtvigs "O, du Guds Lam" afløst af Peter Dass: "Dit minde skal .." Der er jo nogle, som helt monomant skriger pietisme, når de møder noget, der ikke passer dem. Men Kingo - såvel som Grundtvig - var dog ikke hverken liberalteolog eller pietist, og alligevel kunne de synge om Guds-Lammet. Forøvrigt går salmen "O, du Guds Lam" jo helt tilbage til Oldkirken og har i over 1500 år været knyttet til nadverritualet. Men for Kingo var det heller ikke en fastesalme, men en tilbedelse af det offerlam, der nu er på nadverbordet, og som her og nu skænker os sit kød og blod. Tænk også på Kingos nadversalme, som desværre er forfalsket i den nye salmebog: "O, Jesus, på din alterfod / med hjertens tro, med bøn og bod, / for dig jeg knæler, du Guds Lam, / som bærer verdens synd og skam".

Nadveren er ikke en lignelse eller et mindemåltid, men er virkekraftig til salighed. På alterkalken i S l o t s b j e r g b y (Sorø amt, side 686) står der: "Anno 1674, den 1. Jannuariij er denne Kalk og Disk bekostet af Biereby Kirke til Saligheds Brug for den Menighed".

På den gamle altertavle i H e r l u f s h o l m (Sorø amt, side 1132), som Birgitte Gøje opsatte i 1568 stod der: "Vor Herris Jesu Christi Blod gior os reene af alle vore Synder. 1. Johannis primo".

"I skærtorsdagsmåltidets gentagelse, altså i handlingen, i det, som gøres, genopleves med tak og jubel underet, som skete langfredag og påskemorgen" (Pren-ter). Derfor møder vi atter og atter på vore andre et billede af den første nadver, som vi nu ved at gå til alters er meddelagtige i. Her er Jesu blod, som udgy-

des for os, til syndernes forladelse. Her er påskemåltidets forkyndelse af livets sejr. K a r r e b æ k s alterkalk (Sorø amt, side 1092) fra 1564 siger det så enkelt og så klart: "O mors, ero mors tua", d.v.s.: O død, jeg vil være din død.

I nadveren kommer Jesus selv ind i os, derfor er det så vigtigt, at vi er beredt til at tage imod ham. I H ø v e (Sorø amt, side 796) har de en altertavle fra o. 1600, hvor der i år 1700 er indsat 6 billeder med indskrifter på latin og dansk. Under billedet af nadveren står der på latin: "Når du rækker sjælen himmelsk spise, du (himmelske) gæst, bered dig da et værdigt herberg, Kristus". Og under opstandelsesbilledet står der: "Med din død har du besejret døden, nu rejser du dig som en løve, i dine lemmer stråler det evige liv".

Nadveren er et under, som ikke kan fattes med menneskefornuft, men kun i tro. På H y l l e s t e d altertavle (Sorø amt, side 876) fra 1594 står der: "Vi hører ordet, vi mærker ånden, vi fatter ikke måden, vi tror på nærværelsen". Hvem der har sagt dette stærke lutherske ord, ved vi ikke, det findes også i kirker i andre stifter. En note fra 1755 siger kun, at det er "en lærefaders ord".

Det er indstiftelsesordene, som gør brødet og vinen til Kristi legeme og blod. Derfor skal altergæsternes antal vides på forhånd, så man ikke bliver nødt til at indvie to gange (indvie "tøsser", som loven siger). Derfor har man i flere kirker bevaret talletavler, bl. a. Vordingborg (Præstø amt, side 179) fra 1700'erne med huller nummererede fra 1 til 100.

Men hvis der blev indviede oblater til overs, hvad så? Ja, det kan vi se af de indskrifter, der er sat på oblatæskerne. De stærkeste ord finder vi vel på oblatæskan i S o r ø kirke (Sorø amt, side 65): "Helliget Jesus Kristus. Evighedsens vældige skat gemmes i dette ringe skrin, at den skal åbenbares for dem, som vil, at sjælen helbredes ved legemet, hvad inderlig ønskes af to, der kender Kristi legemes værd, Henrik Ernst og Sophie Faber". I 1658 gav professoren i jura og moralfilosofi ved Sorø Akademi, den tyskfødte Henrik Ernst, denne æske. Denne indskrift forstås mest naturligt om en opbevaring af indviede hostier. Man vil vel dårligt kunne kalde uindviede hostier for "evighedsens vældige skat", ordene om at gemme og åbenbare tydes også naturligst i den

retning. Dette lille skrin er bestemt til at skjule Kristi legeme i de indviede oblater, som er blevet til overs fra altergangen, indtil det atter skal komme for dagens lys, når de næste gang benyttes. Det latinske ord "tego" betyder: gemme, dække, tilhulle, skjule, beskytte, altså mere end blot at opbevare.

I Ø r s l e v, Ringsted herred (Sorø amt, side 562) lyder indskriften på oblatæsken: "Denne æske er indviet til at opbevare de hellige hostier i Ørslev kirke". Der bruges her ordet "pyxis", et græsk ord, som oprindeligt betyder "æske", men som i romerkirken anvendes om den æske, hvor de indviede hostier opbevares. Og om nadverbrødet bruges her ordet "hostie", der er latin og betyder "offerlam" (hostia: "offerdyr, slagtoffer"). Det er altså for stærk en indskrift til at kunne forstås om mindre end en reservation af det indviede Kristi legeme, offerlammet. Man ønskede ikke at blande det hellige og indviede sammen med det uindviede, som blot var almindeligt brød. Det indviede kom i en særlig æske.

De lutherske vidste, at en præstelig hovedfunktion var at velsigne alterkalken. I Præstø kirke findes gravstenen over den første lutherske præst, Anders Andersen (Præstø amt, side 45) fra o. 1557. Han står endnu i sin Johannitterdragt. Med den højre hånd velsigner han alterkalken. Men desuden findes også gravstenen over sognepræst Lauritz Klein fra 1557. Han står i luthersk præstekjole, og også han velsigner alterkalken, en smuk måde at afbilde en luthersk præst på.

Forholdsvis let er overgangen altså sket fra romersk til luthersk gudstjeneste. Lutherdommen ville jo ikke virke som en revolution, der ville udrydde alt det bestående, den ville kun rense misbrugene ud. Derfor kunne tit den romerske sognepræst fortsætte som luthersk, den gamle altertavle blev bevaret, den gamle alterkalk blev stadig brugt etc. Derfor føltes det heller ikke som noget uluthersk, når man på F l a k k e b j e r g kirkes alterkalk (Sorø amt, side 804) satte bogstaverne MARIA IS, altså Maria og Jesus. Denne kalk er sikkert fra 1551.

Senere blev alterbilledet et bibelhistorisk billede, som ikke havde nogen forbindelse med det, der foregik ved nadverbordet. Omkring år 1800 satte genremaleriet

og det historiske maleri ind, vel med Eckersberg som den første mere betydelige, en mand, der i værket "Religiøs malerkunst i Danmark" side 128 skildres således af Niels Th. Mortensen: "Hovedparten af disse malerier er uden dybere sjæleligt indhold. - Eckersberg var ikke nogen religiøst bevæget natur; der var i hans sind og væsen meget af den snævre selvtilstrækkelighed, som var så betegnende for borgerskabet i begyndelsen af århundredet etc.". Det er rationalismen, vi her møder, den, som ødelagde den sande lutherdom, og hvis skygge stadig hviler over os.

Også de nyeste altertavler og anden kirkekunst er uden for den oprindelige linie. Nu er det vel mest tomme kors eller krucifikser, vi møder. Det kan forsvares, for så vidt som Golgatha er her og nu, når de indviede nadverelementer er på alteret. Men de gamle nøjedes ikke med et langfredagsbillede. Den klassiske alteropbygning er tredelt, nederst et nadverbillede, så i hovedfeltet langfredag og øverst opstandelsen. Det er en passende og værdig alterudsmykning. Og det var meget at ønske, om de menighedsråd, som står for at skulle anskaffe ny alterudsmykning, ville prøve at få moderne udtryk for de gamle lutherske nadvertanker.

Men vanskeligheden er først og fremmest denne, at så få i dag for alvor siger ja til disse lutherske nadvertanker, som vi bl.a. møder i vore kirker. Med rette kan provst Svend Aage Nielsen i Folketidende (Ringsted) af 6. februar 1960 i en helt anden forbindelse sige: "Adskillige gange har jeg i menigheden mødt dette, når det blev sagt: Sådan ser Luther og den reformatoriske kirke på det! Jah, sådan kan jeg nu ikke se det, jeg mener nu sådan. Der er ingen anfægtelse ved at gå mod Paulus, endsige da mod Luther".

Der er ingen anden udvej end at bede den gamle bøn fra salmebogen: "O Helligånd, for dig, vor skat, / vi græde dag og nat, / kom, giv os samme lys og kraft, / som fædrene har haft, / da kristendommen stod / som træ med dejligst rod, / så ovenfuld af frugters sne / og purpur. Lad det ske".

Tage Lunn.

KOMMUNIONVERS

Melodi: Nu velan, vær frisk til mode.

Tak for nåde over nåde
i din nadver, hvor vi nød
på så mageløs en måde
hele frugten af din død!
I de gaver, vi har bragt,
blev dit offers fylde lagt
liv og salighed at nære,
at i dig vi eet må være.

Lad det kendes i vort virke,
milde Frelser, Himmeldrot:
vej blev åbnet for din kirke
til din Faders høje slot
ved dit legem og dit blod
på dit alter, tronens fod!
Lad det kendes på vor færd,
vi er sendt af dig til verden!

Ejnar Krogh.

Teologiske bidrag (2)

ET RENT OFFER

ET STUDIUM AF MESSEOFFERET,
ISÆR UD FRA DE ÄLDSTE VESTERLANDSKE VIDNESBYRD.

Når man i den løbende liturgiske debat foreslår, at den danske kirke skulle genindføre den centrale bøn i romermessen (canon missae), kan det hælde, man mødes med forfærdelse. De ord i denne bøn, som virker mest

opskræmmende, er måske disse: "Vi frembærer for din op-højede majestæt af dine gaver et rent offer, et helligt offer, et uplettet offer, det evige livs hellige brød og den bestandige frelses kalk". Det skulle her forsøges at trænge ind i, hvad der egentlig er meningen med disse ord.

ER DER ET OFFER I MESSEN? - INDSTIFTELSEN.

Tilsvarende udtryk findes allerede i S. Ambrosii liturgi fra slutningen af det 4. årh. og selv i den ældste bevarede romerske liturgi, S. Hippolyts fra begyndelsen af det 3. årh.

Det er naturligt at spørge: Hvordan var det nu, dette åbenbart fra for længe siden med offerudtryk udstyrede foretagende begyndte ved Jesu sidste nadver med hans disciple?

Hvilken bestemt form for måltid denne har været, er ikke helt klart; men stor sandsynlighed har den forklaring, at den var et såkaldt chaburah-måltid. Et sådant holdtes af et fællesskab, netop som Jesus og hans disciple, og havde stærkere religiøs karakter end de daglige måltider. I begyndelsen af måltidet tog værten eller familiofaderen brød, takkede, brød og uddelte det. Herefter fulgte hele måltidet; hvis vin serveredes, sagde hver enkelt selv bordbøn derover. Særligt for et chaburah-måltid var, at ved slutningen bragtes et bøger vin til værten, og at han over dette i alles navn bad den egentlige bordbøn, en lang takkebøn - føden velsignedes ved, at man takkede Gud derfor. Derpå nippede alle af dette bøger, som kaldtes velsignelsens kalk.

Alting i de nytestamentlige nadverberetninger giver bedre mening, om man antager, at kendskab til disse jødiske måltidsskikke er forudsat. Det, der er berettet, er kun den usædvanlige tilføjelse, Jesus gjorde: "Dette er mit legeme, som er for Eder. Gør dette til min ihukommelse!" og atter senere: "Denne kalk er den nye pagt i mit blod. Gør dette, så ofte som I drikker den, til min ihukommelse!"

Som det fremgår af de sidste ord, kunne Jesus med sikkerhed vide, at disciplene ville fortsætte deres chaburah-sammenkomster. Ved at knytte sine påfaldende ord netop hertil sikrede han, de ville komme ham i hu. Han

lagde en ny betydning ind i den gamle ritus og befalede dem at huske dette. Til communion havde brødet været nok, men ved at lægge den ny betydning også i kalken sikrede Herren, at det blev ikke en privat, men en fælles handling. Det er ligeledes kalken, der giver anledningen til hele offerforståelsen. Den betegner ifølge Herrens ord den nye pagt. Den svarer til det pagtens blod, det første offers blod, hvormed Moses beseglede den gamle pagt (2. Mos. 24, 8). Urkirken forstod, at der med Kristi blod var indviet en ny pagt (Hebr. 9, 18-21, 12); men hvor havde den denne forståelse fra? Herren har selv ved den sidste nadver som det eneste sted helt umiskendeligt ved ordene om "pagtsblodet" tolket sin død som et offer. Det forstod disciplene efterhånden, når de atter og atter holdt chaburahmåltid og mindedes hans mærkelige ord om, hvad denne handling nu indebar. Der lå allerede et element af offer i den jødiske praxis: brødet og vinen ligesom bragtes tilbage til Gud ved velsignelsen. Dette understregede Herren ved at erklære det for den nye pagts offerlams legeme og blod. Det kunne for jøder ikke andet end koncentrere offertankerne om eucharistien. Den konsekvens var uvægerlig, at når de gjorde denne handling, gengav de Herrens død (1. Kor. 11, 26).

På et meget tidligt tidspunkt udskilte man fra måltidet de to ting, som Herren havde tillagt ny betydning, så de kom til at udgøre eucharistien (taksigelsen), medens det tilbageværende blev til agapen. Herved kom brød og vin nær til hinanden, som de er i alle liturgier.

Derefter kunne eucharistien antage en stærkere rituel karakter. Vi ser da straks fra begyndelsen, at frembærelsen af brød og vin (offertoriet) ikke blot var en praktisk akt, men at den havde en særlig mening, der var afgørende for hele riten. Lige fra S. Clemens af Rom (år 96) tales om "ofre og liturgier". "Ofre" har en langt videre betydning end de eucharistiske gaver; men disse er som centrale i gudstjenesten tænkt med. I oldkirken bragte folket selv brødet frem til diakonerne ved alteret. I "Didache" fra det andet årh. træffes for første gang anvendelsen af Mal. 1, 11 på eucharistien, som er karakteristisk for de tidlige forfattere: "På ethvert sted og til enhver tid skal der bringes mig et rent offer; thi en stor konge er jeg,

siger Herren, og mit navn herliggøres blandt hedningerne".

HVORI BESTÅR OFFERET? - FÆDRENE.

Disse antydninger skulle godtgøre, at ifølge hvad der historisk foreligger i skriften og hos de ældste fædre, er der på en eller anden måde forbundet offertanker med eucharistien. Her skal nu ud fra tidlige kilder i kortshed undersøges, hvad det præcisere betyder.

S. Irenæus skrev ca. 185 sit værk "Adversus hæreses". Hans lære går ud på, at verden er skabt til Kristus, fordi Faderen elsker ham og vil, at al ære skal tilkomme ham. Både syndefaldet og frelsen var integreret i skaberværket, for at dette måtte fremtræde endnu mere strålende, end hvis det ikke var gået gennem fald til oprejsning. I tidernes fylde har Gud nemlig sammenfattet alle ting i Kristus (Ef. 1, 10). I og med Kristus, den anden Adam, urmennesket, var alle lydige mod Gud; derfor kan han bede Faderen genskabe os i lighed med sig, det nye menneske. Derved fuldbyrdes "verdens egenfødsel": Alt forenes under Kristi Herredømme, løftes op i Gud og fornyes. De, som "er i Gud", kan nemlig "vokse imod Gud", idet de taknemmeligt tjener ham i frihed, "af et villigt sind og af ganske hjerte".

Denne lære, siger Irenæus, stemmer med eucharistien. Ofrene i den gamle pagt var kun korrekte i det ydre, men der manglede barmhjertighed og gudskundskab. Gud forkastede disse ofre, og dog forkastede han ikke selv det at ofre. Herren gav sine disciple det råd at ofre i eucharistien, "ikke fordi han havde behov for det, men for at de ikke skulle være ufrugtbare og utaknemmelige". "Han belærte dem om, at denne er den nye pagts offer", og dette er af en anden art end de i den gamle pagt; "de, som har fået frihed", giver nemlig "muntert og frit ikke blot en mindre del ... ligesom hin fattige enke, der lagde hele sit liv i Guds gavebøsse" (Luk. 21, 4). - Brødets og vinens frembærelse udtrykker altså, at hele menneskets liv overgives til Gud. - Den fulde hengivelse i tro, taknemmelighed og lydighed til tjeneste kalder Irenæus et rent offer for Gud. Men kun kirken kan frembære det rene offer, fordi den står i forbindelse med Kristus. De eucharistiske gaver kalder

han "førstegrøden af Guds gaver i den nye pagt". Det kan i sammenhæng med hele Irenæi teologi kun betyde, at de "genoprettes" ved at optages i Kristus. De er som det første af skabningen friet ud af veerne til den endelige forløsning. Det stemmer med, at grunden til, at det nye gudsfolk kan bringe Gud et rent offer, er, at "kirken frembærer sit offer i Gud den Almægtige ved Jesus Kristus". Kristus er "ORDET, som ofres" eller "ORDET, ved hvilket der ofres". - Kristi offer finder altså sted i kirken. Det er et offer af skabelsens gaver, men ikke det alene; det er samtidig for-løsningsofferet, hvorved skabningen herliggøres.

S. Hippolyts form af den romerske liturgi fra c. 215 tillader pladsen desværre ikke at anføre i fuld udstrækning. Den begynder med "Opløft Eders hjerter", fortsætter med en række taksigelser, som fører over i indstiftelsesordene, hvorefter det hedder: "Når I gør dette, gør I min ihukommelse. Idet vi derfor ihukommer hans død og opstandelse, ofrer vi dig brødet og kalken og bringer dig taksigelse, fordi du har agtet os værdige til at stå foran dig og tjene dig (som præster)..." Nu følger bøn om Helligånden og om enhed, og til sidst lovprisning af treenigheden og amen.

Selve denne eucharistibøn var handlingens eneste bøn. Senere indførte man særlige offertoriebønner; men de viser, at i virkeligheden er offertorium, konsekration og communion så nært forbundne, at deres mening ikke kan udtrykkes særskilt.

I denne fremadskridende handling er det umuligt at sige, hvor konsekrationstøjeblikket er; akten er i sin helhed offer og konsekration. Tanken om et konsekrationstøjeblik opkom først i det 4. årh. og indførtes i Vesten af S. Ambrosius. Om der har været en epiklese i Hippolyts liturgi, er usikkert; men i al fald har den ikke været opfattet som konsekurationsord; det er hele handlingens indre mening og sammenhæng, der er afgørende.

Man kan derfor ikke skelne mellem et "før" og "efter" og anse ofringen for blot kirkens og ikke tillige Kristi offer. For når brød og vin ofres, gøres Kristi "Ihukommelse". Dette ord betyder nemlig i bibelsk sprog ikke blot et minde i tanker om noget fraværende, som man ifølge moderne sprogbrug let fristes til at tro, men om en faktisk begivenhed. Således da Gud "ihukom"

Hanna, betød det, hun fik en dreng (1. Sam. 1, 19 f.). Eucharistien gør det offer, Kristus engang bragte, nærværende i nutiden, ikke blot de på dette baserede gaver, men selve begivenheden.

At ofringen af brød og vin kaldes kirkens præstelige tjeneste, skyldes netop, at man i messen ikke kan skelne mellem kirkens og Kristi offer. Kirkens tjeneste er præstelig, fordi den er indesluttet i den himmelske ypperstepræsts gudstjeneste - et motiv, som kendes fra Hebræerbrevet, mange fædre og det tilsvarende sted i den nuværende romermesse.

Allerede hos S. Justin (c. 155) finder man antydninger af en lignende liturgi som Hippolyts og i al fald samme forståelse. Han taler i "Dialogen med jøden Tryphon" om "eucharistiens brød, hvilket Jesus Kristus, vor Herre overgav at bringe til ihukommelse af hans lidelse". Han taler ligeledes om de kristne som Guds ypperstepræstelige slægt: "Alle, som ved dette navn (bringer) de ofre, som Jesus Kristus har overleveret skal finde sted, det vil sige brødets og kalkens eucharisti, hvilke på ethvert sted på jorden foretages af de kristne, om dem bevidner Gud på forhånd, at de er ham velbehagelige".

Måske har de allerældste (ikke bevarede) eucharistibønner svarende til den jødiske bøn bestået blot af en taksigelsesrække (hvoraf den senere "præfation"), men ikke af offerbønnerne efter indstiftelsesordene, ja, heller næppe af disse. Alligevel har man forstået handlingen som et offer; S. Ignatius taler c. 115 om sit martyrium i sådanne udtryk, at han kun kan have denne offerforståelse fra eucharistien: "Jeg er Guds korn, og jeg males af vilde dyrs tænder, for at jeg kan findes Kristi rene brød ... Bed til Kristus for mig, at jeg ved disse redskaber må findes et offer". Indstiftelsesordene er tilføjet til taksigelserne som en henvisning til Jesu eksempel som grunden til, at kirken gør således. Ud af dem folder sig de videre bønner, som vi skal anføre til sidst. Selve sagen ligger i handlingen, offertorium og communion; bønnens opgave er at tolke ritet, for at de troende kan se mysteriet og gå ind i offertjenesten. Konsekrationen sker ikke ved bestemte, magiske, isolerede ord som i de over-romerske liturgier, der ved udeladelse af de omkringstående bønner blev til i det 16. årh., f.eks. den nuværende danske; men den

sker ved, at kirken i enhed "gør dette" - idet den virker i sin hierarkiske struktur, som et legeme med dets forskellige lemmer. - Derfor må også spørgsmålet, om der "bliver for lidt", løses ikke ved "efterkonsekration", men ved, at man altid indvier rigeligt og reserverer det tiloversblevne.

Skriften opfatter ikke blot Jesu korsdød, men hele hans timelige liv som et offer. I Hebræerbrevet møder vi den gamle offerttanke, at ikke blot offerdyrets død betones, men mere dets frembærelse. Kristus har et evigt ypperstepræstedømme, fordi han med sit ene offer stadig kan vise sig for Faderen (Hebr. 7, 25; 9, 24). Dette præstedømme får de troende åbenbart del i; for i og med ham og hans evige offer skal de nu i tiden træde frem (et offerudtryk) ad samme nye og levende vej gennem forhængen, som han ved sit offer har banet (Hebr. 10, 19-22). Hvad er det andet, end at kirken offerer i Kristi offer, som åbenbares i messen? Det må være i eucharistien, at de troendes "åndelige gudsyndelse", at de bringer deres "legemer som et levende, helligt, Gud velbehageligt offer" (Rom. 12, 1) finder sit toppunkt og sin hemmelighed ved delagtighed i Kristi offer.

FORLØSNINGENS VIRKELIGHED OG MESSEN - KONKLUSION.

Det, der tvinger til denne forståelse, er til syvende og sidst, (for at vende lidt om på Ironæi udtryk) at vor lære om eucharistien passer med skriftens lære om frelsen. Hvad Kristus skænker, er "del i guddommelig natur" (2. Pet. 1, 4): "Ja, han har opvakt os med ham og givet os plads med ham i den himmelske verden, i Kristus Jesus" (Ef. 2, 5). Foreningen med Kristus er det, der er menneskets frelse. Det betyder opgivelse af egocentriciteten - men det er jo netop, hvad der forstås ved offerttjenesten - : "Den, som har mistet sit liv for min skyld, skal bjerge det" (Matth. 10, 39b). Det er en fortsættelse af Kristi hengivelse: "Hvad der mangler af Kristus-trængsler, udfylder jeg i mit kød" (Kol. 1, 24). Hemmeligheden ved dette er, at det ikke er en (vel umulig) ydelse nedefra, men "Kristus i jer" (Kol. 1, 27). Når det i det hele taget er sådan, at verden frelses ved at indoptages i Kristi lydige og fri-

villige offerttjeneste, kan det ikke passe anderledes, end at det også må forholde sig således med messen, som er toppunktet af begivenheden af skabningens samling hjem til Gud. Både sakramentet og kirken er jo Kristi legeme. De gamle gik ud fra, at kirken er eet med Kristus, og begrundede derudfra offeret og derudfra atter sakramentet. Messen er ikke blot realpræsensens sakramente, men først og fremmest enheden af Kristi, hovedets, og vor, hans legemes, offerttjeneste, hvor vore ufuldkomne ofre sammenfattes i Kristi offer. Forløsningens gave består nemlig i inddragelsen i offerttjenesten.

LITURGISKE KONSEKVENSER.

I dette perspektiv ser man det ulykkelige i vor gudstjenestes degradering af offerttoriet og usammenhængende eucharistibøn. Den aktuelle krise i kirken, at man ikke rigtig veed, hvad man skal med eucharistien, kan kun løses ved, at vi genindfører den fuldstændige, traditionelle eucharistibøn, som giver tolkningen. Så sandt det er rigtigt, må kirkens hyrder i omsorg for hjorden snart gøre dette.

Den vesterlandske tradition, som også er de nordlige dele af vesterlandets tradition, forefindes i den romerske messes canon, som foreligger ordret i det 6. årh., og som nu viser sig i sig selv helt at ligge på linie med oldkirken. Man behøver kun at udelade de indskudte forbønsafsnit, som gør sammenhængen uklare, og som hos os dækkes af tilsvarende kirkebøn ved begyndelsen af offerttoriet. Elevationen ved indstiftelsesordene må naturligvis bortfalde. Eucharistibønnen vil så bestå af (pladsen tillader desværre kun at anføre et par afsnit med fuld tekst): Dialog; præfation; sanctus; begyndelsen af "Dig, mildeste Fader ..." førende over i "at du vil modtage dette offer af os, dine tjenere og hele dit folk", straks fortsat af "og værdiges at gøre det i alle måder velsignet" o.s.v.; indstiftelsesord; "Derfor ihukommer, Herre, vi, dine tjenere, men også dit hellige folk, den samme Kristi, din Søn, vor Herres, så salige lidelse og opstandelse fra de døde, men også hans herlige himmelfart, og frembærer således for din ophøjede majestæt af dine gaver et rent offer, et helligt offer, et uplettet offer, det evige livs helli-

ge brød og den bestandige frelses kalk"; en bøn med anførelse af de gammeltestamentlige forbilleder på ypperstepræsten: Abel, Abraham og Melkisedek; "Vi beder dig ydmygt, almægtige Gud: Byd, at disse gaver ved din hellige engels hænder må frembæres på dit alter i det høje for din guddommelige herligheds åsyn, for at vi, så mange som ved denne delagtighed i alteret (det himmelske, som det jordiske bliver et afbillede af!) modtager din Søns højhellige legeme og blod, må fyldes med al himmelsk velsignelse og nåde, ved samme Kristus, vor Herre. - Ved ham og med ham og i ham tilkommer der dig, Gud Fader, den Almægtige, i den Helligånds enhed (her er den egentlige elevation) al hæder og ære i alle evigheders evighed. Amen". - Forud har naturligvis offertoriet været, og efter følger (som handlingens fuldbyrkelse, hvorpå også ovenanførte bøn før lovprisningen allerede peger hen) folkets communion, indledt af Fadervor og "O, du Guds Lam".

Så vil man have en liturgi, som er "til Guds større ære" og til troslivets frugtbarhed.

Foruden fædrenes værker er især anvendt følgende litteratur:

Dom Gregory Dix: The Shape of the Liturgy.

H. Messerschmidt: Vore offergavers ypperstepræst, "Lumen" nr. 13.

R. Prenter: Mere om messeofferet, "Lumen" nr. 10.

Ole Stjernfelt, stud. theol.
Århus

o - o - o

Luther

om A L T E R E T S S A K R A M E N T E

I. Af "EN SERMON OM BEREDELSEN TIL AT DØ"

Man skal bestandig med al flid og alvor se til, at man agter de hellige sakramenter højt og holder dem i ære, frimodig og glad stoler på dem og lægger en sådan vægt på dem over for synden, døden og helvede, at de vejer langt tungere end disse... At ære dem vil sige, at jeg tror, at hvad sakramenterne betyder, og alt det,

Gud deri siger og giver til kende, er sandt og sker mig, så at man med Guds moder, Maria, i fast tro siger: Mig ske efter dine ord og tegn.

Thi i sakramenterne handler, taler og virker din Gud, Kristus, selv med dig igennem præsten, og dér sker ikke menneskers gerninger eller ord, dér tilsiger Gud dig selv alle de ting, som nu er sagt om Kristus, og vil, at sakramenterne skal være et bevis på og en kundgørelse af, at Kristi liv har taget din død på sig og overvundet den, hans lydighed din synd, hans kærlighed dit helvede... Intet andet kan hjælpe i dødens nød, thi ved det tegn er det, at alle, der bevares, bliver bevaret. Det viser hen til Kristus og hans skikkelse, så du mod dødens, syndens og helvedes skikkelser kan sige: Gud har tilsagt mig og i sakramenterne givet mig et sikkert tegn på denne sin nåde, at Kristus i sin død har overvundet min død med sit liv, i sin lidelse tilintetgjort mine synder ved sin lydighed og i sin gudsforladthed ødelagt mit helvede ved sin kærlighed.

Hvad gavne det, om du forestillede dig og troede, at de andres død, synd og helvede var overvundet i Kristus, hvis du ikke også tror, at din død, din synd og dit helvede er overvundet og tilintetgjort, og du altså er forløst? Så var sakramenterne helt forgæves, når du ikke tror de ting, du dér får som tegn, gave og tilsagn. Derfor skal man ikke tage let på det med sakramenterne; troen må være der, den, som forlader sig på dem og med glad vovemod giver sig hen til disse Guds tegn og tilsagn.

Så kommer da djævelen og lister denne tanke ind i dig: Jamen, hvad nu, hvis jeg modtager sakramenterne uværdigt og ved min uværdighed berøver mig selv denne nåde? Her skal du slå kors for dig, lad ikke værdighed eller uværdighed anfægte dig; se kun til, at du tror, at det er sikre tegn og sande ord fra Gud, så er og bliver du værdig; troen gør værdig, tvivlen gør uværdig... Gud giver dig intet for din værdigheds skyld. Han opbygger heller ikke sine ord og sakramenter på din værdighed, men af lutter nåde opbygger han dig uværdige på sine ord og tegn.

Hvad gavner den dag i dag sakramenternes højværdige tegn og Guds ord uden tro? Hvorfor holder folk sig ikke netop i tro til sakramenterne, som er sikre, af Gud indstiftede tegn, prøvet og brugt af alle hellige, og fundet pålidelige af dem, som har troet og modtaget det, de er tegn på. Vi bør altså lære, hvad sakramenterne er,

hvortil de tjener, og hvorledes man skal bruge dem. Så finder vi, at der ikke er noget større på jorden, ikke noget, som lifligere kan trøste de bedrøvede hjerter og onde samvittigheder; thi Guds ord er i sakramenterne, de tjener til som midler imod døden, synden og helvede at afbilde og tilsige os Kristus med al den rigdom, han har, og som han selv er. Nu er der intet mere lifligt, intet mere attråværdigt at høre om, end at døden, synden og helvede tilintetgøres, det sker ved Kristus i os, hvis vi bruger sakramenterne rigtigt. Brugen består ikke i andet end i at tro, at det virkelig er således, som sakramenterne gennem Guds ord tilsiger og lover. Derfor er det nødvendigt, at man ikke nøjes med den blotte betragtning af Kristus..., men man må også have et sikkert ydre tegn, hvorefter vi kan vide, at dette er givet os; det er sakramenterne.

Derfor skal man vide, at det drejer sig om Guds gerninger, som er større, end nogen kan fatte, og dog er virksomme i så små ydre tegn som sakramenterne, for at han kan lære os, hvor stor en ret tro på Gud er... Ingen skal dog formaste sig til at gøre den slags ting ved egne kræfter, men man skal ydmygt bede Gud om, at han i os vil skabe og bevare denne tro og forståelse af hans hellige sakramenter, for at alt kan foregå med frygt og ydmyghed, og vi ikke tilskrives os selv det, der sker, men giver Gud æren.

(Luthers skrifter i udvalg, bd. I, side 97-110)

II. Af "EN SERMON OM KRISTI HELLEGE, SANDE LEGEMES HØJVÆRDIGE SAKRAMENTE OG OM BRØDERSKABERNE"

Alterets og Kristi hellige, sande legemes hellige sakramente rummer tre ting, som man bør kende. Den første er selve sakramentet eller tegnet, den anden er dette sakramentes betydning, og den tredje er troen på disse to.

Dette sakramentes betydning eller gerning er alle helliges fællesskab. Derfor er dets gængse navn også communio, d.v.s. fællesskab, og det latinske ord communicare betyder at blive optaget i dette fællesskab - hvad vi på vort sprog kalder at gå til alters - og det navn kommer af, at Kristus med alle de hellige udgør ét åndeligt legeme, ligesom indbyggerne i en by udgør ét samfund og ét legeme, og alle borgerne er hinandens og hele byens lemmer. Således er alle hellige også Kristi og kirkens lemmer, og kirken er en åndelig, evig Guds by,

og at blive optaget i denne by, det kaldes at blive optaget i de helliges fællesskab og at være indlemmet i Kristi åndelige legeme og gjort til et lem på ham.

At modtage dette sakramente i brød og vin er altså intet andet end at modtage et sikkert tegn på dette fællesskab og denne enhed med Kristi og alle helliges legeme, ligesom hvis man gav en borger et tegn, en skrivelse eller et andet bevis, for at han kunne være sikker på, at han er borger i byen, medlem af dette samfund.

Dette samfund består i, at den, som modtager dette sakramente, får del og lod i alle Kristi og hans helliges åndelige goder, ligesom også alle lidelser og synder bliver fælles, og således vækker kærligheden genkærlighed og sammenknytter alle. Og for at blive i den tydelige jordiske lignelse: det er som i en by, hvor hver enkelt borger får del i byens navn, ære, frihed, handel, skik, sædvaner, hjælp, bistand, værn og lignende; ligeledes får han del i al fare, ild, vand, fjender, tab af menneskeliv, ulykker, udskrivninger og lignende. Thi den, der vil være med til at nyde, han må også være med til at yde og gengælde kærlighed med kærlighed.

I dette sakramente gives der således fra Gud selv gennem præsten mennesket et sikkert tegn på, at han på den måde skal være forenet med Kristus og hans hellige, og at alt skal være fælles, så at Kristi lidelse og liv og også alle de helliges liv og lidelser skal være hans.

Den, som nu er forsagt, som en dårlig samvittighed gør svag, eller som døden gør bange, eller som har noget andet, der tynger hans hjerte - hvis han vil være fri for dette, så skal han blot glad gå til alters, lægge sin sorg over på menigheden og søge hjælp hos hele den skare, der udgør dette legeme. Det er, som når en borger i landet har måttet lide skade eller overlast af sine fjender, så klager han jo da til sine rådsherrer og medborgere og beder om hjælp. Derfor er der i dette sakramente givet os Guds overvældende nåde og barmhjertighed, så at vi kan tage al vor jammer og plage og lægge den over på menigheden, og særlig på Kristus, og glade finde styrkelse og fortrosthed til at sige således: Når jeg er en synder, når jeg er en falden, når denne eller hin ulykke rammer mig, velan, så går jeg til alters og modtager et tegn fra Gud på, at Kristi retfærdighed, hans lidelse og liv, med samt alle de hellige engle og de salige i Himlen og de fromme mennesker på jorden, tjener til støtte for mig.

Når du således har nydt eller vil nyde dette sakramente, så må du, som allerede sagt, også bære med på menighedens nød... Så må dit hjerte da give sig hen i kærlighed og lære, at dette sakramente er et kærlighedens sakramente, og ligesom der skænkes dig kærlighed og bistand således må du igen vise Kristus kærlighed og bistand ved at hjælpe hans trængende brødre. Thi her må det gøre dig ondt at se al den vanære, der vises Kristus i hans hellige ord, al kristenhedens elendighed, alle de uretfærdige lidelser, der rammer uskyldige - alt dette, som der er så overvættets meget af alle vegne i verden til samme tid. Her må du gøre modstand, handle, bede eller, hvis du ikke formår mere, have inderlig medlidenhed... De, der ikke har modgang eller ikke kender til angst eller ikke føler deres ulykke, de har ingen eller kun liden gavn af dette hellige sakramente, for det er kun givet til dem, der trænger til trøst og styrkelse, dem, som har forsatte hjerter, og som bærer på bange samvittigheder, som fristes til synd eller er faldet for fristelsen. Hvad skulle sakramentet kunne udrette hos fric, selvsikre ånder, som ikke trænger til det eller ønsker at få det? Thi Guds Moder siger: Han mætter kun de hungrige og trøster dem, som er bange.

Kristus med alle de hellige ifører sig af kærlighed vor skikkelse, kæmper med os mod synden, døden og alt ondt, så at vi, opflammede i kærlighed, ifører os hans skikkelse, forlader os på hans retfærdighed, liv og salighed, og således er vi ét ved fællesskab om hans goder og vor ulykke, ét brød, ét legeme, én drik, og alt er fælles. O, det er et stort sakramente, siger Paulus, at Kristus og kirken er ét kød. Omvendt skal vi forvandles i kraft af den samme kærlighed og lade alle andre kristnes skrøbeligheder være vores og tage deres tilstand og nød på os og lade alt, hvad vi formår af godt, være deres, så de kan have gavn deraf; sådan er dette sakramentes rette fællesskab og sande betydning.

Der gives ingen inderligere, dybere og uopløseligere forening end foreningen mellem føden og den, der spiser, eftersom føden går ind i den, som spiser, og forvandles til hans natur og bliver ét væsen med ham... Således bliver vi i sakramentet forenet med Kristus og sammen med alle de hellige indlemmet i ham, så at han antager sig os og handler for os, som om han var, hvad vi er, og det, der sker med os, også sker med ham, ja,

mere med ham end med os. Omvendt kan vi antage os ham, som om vi var, hvad han er, således som det også til sidst vil ske, at vi får samme skikkelse som han, som Johannes siger: Vi ved, at når han åbenbares, skal vi blive ham lige.

Her kommer nu den tredie side af sakramentet, nemlig troen, og den ligger vægten på; det er nemlig ikke nok, at man ved, hvad sakramentet er og betyder. Det er ikke nok, at du ved, at det er et fællesskab og en nådig ombytning eller blanding af vore synder og lidelser med Kristi og hans helliges retfærdighed, men du må også ønske at få dette og fast tro, at du har fået det... Se da til, at du indøver og styrker troen, så at du, når du er bedrøvet, eller dine synder plager dig, går til alters eller hører messe således, at du hjertelig længes efter dette sakramente og det, som det betyder, og ikke tvivler på, at der sker dig det, som sakramentet afbilder... Når du ret vil indøve og styrke denne tro, så vil du mærke, hvilket festligt og rigt bryllupsmåltid din Gud har beredt for dig på alteret... Da bliver dit hjerte helt frit og trygt, stærkt og modigt over for alle fjender.

Se dernæst til, at du også gør fælles sag med enhver og ikke i had og vrede udelukker nogen; thi dette fællesskabets, kærlighedens og enighedens sakramente kan ikke tåle splid og uenighed. Du skal lade de andres skrøbeligheder og mangler gå dig til hjerte, som om de var dine egne, og stille din ydeevne til rådighed, som om den var deres, ligesom Kristus gør mod dig i sakramentet. Dette er at blive forvandlet til hinanden ved kærlighed, så der af mange enkeltdele bliver ét brød og én drik. Det er at opgive sin egen skikkelse og iføre sig en fælles.

Derfor er messen og dette sakramente et tegn, hvorved vi skal opøve og vænne os til at forlade al synlig kærlighed, hjælp og trøst og stole på Kristus og hans helliges usynlige kærlighed, hjælp og bistand. Thi døden tager alt det synlige bort og skiller os fra mennesker og de timelige ting; så må vi have hjælp derimod fra de usynlige og evige, og de bliver afbildet for os i sakramentet og tegnet, hvorved vi kan holde fast i troen, indtil vi også får dem håndgribeligt og åbenlyst.

Således er sakramentet os et færgested, en bro, en dør, et skib, en bære til rejsen fra denne verden til det evigliv. Derfor kommer det ganske an på troen; thi den, der ikke tror, han ligner et menneske, der skal overvan-

det og er så bange, at han ikke stoler på skibet, han må således blive tilbage og kan aldrig blive salig, fordi han ikke vil gå ombord og sejle over.

Vi mener således, at der er to vigtige sakramenter i kirken: dåben og brødet. Dåben leder os ind i et nyt liv på jorden, brødet leder os gennem døden ind i det evige liv. - Frugten af dette sakramente er fællesskab og kærlighed, hvorved vi styrkes imod døden og alt ondt. Fællesskabet er dobbeltsidet: på den ene side nyder vi godt af Kristus og alle de hellige, og på den anden side lader vi alle kristne nyde godt af os i alt, hvad de og vi evner..., og således bliver der ved kærlighedens forvandling ét brød, én drik, ét legeme, én menighed; og det er den rette kristelige broderlige enhed.

(Luthers skrifter i udvalg bd. I, side 129-144).

v/B. Riisgaard.

+++++

LÆST:

Evangelium og sakramente, festskrift til K.E.Skydsgaard. Nyt Nordisk Forlag, Arnold Busch 1962.

I anledning af K.E.Skydsgaards 60 års dag er han blevet hædret med et festskrift: Evangelium og sakramente. En studie i Luthers "De captivitate babylonica". Det indeholder en række dygtige og for teologer interessante artikler, som det er umagen værd at pløje igennem, med understregning af pløje, for der skal nemlig gøres et arbejde, både med tanken og latinen.

Luther gik imod den skolastiske lære om, at sakramentet virker efter gjort gerning, ex opere operato, og krævede troen indført mellem sakramentet og modtageren. Ikke sakramentet, men troen på sakramentet retfærdiggør. Sakramentet virker ikke magisk. Det gør det naturligvis heller ikke efter romernes opfattelse, og det er glædeligt at se, at heller ingen af bogens forfattere påstår det, som det ellers har været almindeligt i protestantisk polemik jfr. Ammundsens bog "Den unge Luther", som Prenter har et opgør med, idet han påviser, at Ammundsen har misforstået Luther, når han tager denne til indtægt for en spiritualistisk og symbolistisk nadverforståelse.

Luther forstår sakramentet som et guddommeligt løfte, hvortil der er knyttet et tegn. Til løftet svarer troen,

så sandt man kun kan forholde sig til et løfte i tro eller vantro. Men så kommer løfteordet til at være overordnet tegnet, mens det for skolastikerne var omvendt. Her kan vi nok roligt give Luther ret. Ordet kommer til elementet, og sakramentet kommer i stand, siger Augustin i den klassiske sakramentsdefinition. Det er ordet, som konsekkrerer elementet og ikke omvendt. Så har ordet altså primatet og den overordnede stilling.

Men så er det, at man siden Luther, fra sværmerne og til de sidste dages evangeliske, har draget den falske slutning, at fordi noget er underordnet, så er det dermed betydningssløst, ja overflødigt. Det er meget glædeligt, at forfattere klart går ind for tegnets og sakraments uundværlighed og store betydning. Men det er de også pisket til, hvis de skal præstere hæderligt teologisk arbejde, for Luther var mindst af alt spiritualist og sværmer. Prenter har fået lykke til at formulere det således: Tegnets underordning under ordet er jo samtidig tegnets indsættelse ved ordet.

Tegnet har sine foragtere: Hvad skal vi overhovedet med sakramenterne, når pastor Jensen prædiker så kønt? Men de, der spørger således, er ikke lutheranere, men sværmere, Luthers værste fjender.

Det er sikkert godt og træffende, som Luther gør det, at anskue sakramentet under begrebet testamente. Et testamente har sin tekst, sit ord, som siger, hvem der på visse vilkår skal arve noget. Men et testamente har også sit segl og sin underskrift, som bekræfter løftet, teksten, ja uden hvilket det ikke er retsgyldigt. Spiritualisten er da et menneske, som ganske roligt klipper testamente i stykker og bortkaster den del, der bærer segl og underskrift, og giver sig til at filosofere over testamentet. Også sakramentalisten klipper testamente i stykker, men han bortkaster den del, der bærer teksten, mens øjne og fingre hænger ved det flotte laksegl.

I Prenters bidrag siger han vendt mod den moderne personalisme, at syndernes forladelse ikke er en almenlydig sandhed, men noget testamentarisk, som kun bliver gyldigt ved testators død. Eller som jeg har prøvet at udtrykke det: Syndernes forladelse er ikke almindelig amnesti for alle, enten de piber eller synger, enten de er bodfærdige eller spottere, men tilgivelse og liv og glæde for pagtsfolket.

Gerhard Pedersen behandler i sin afhandling det kirkeli-

ge embede. Den må man ønske læst af alle vore embedssvømmere. Hvor man lader det særlige kirkelige embede opgå i det almindelige præstedømme, hvor man hævder, at enhver uden videre kan give sig til at forkynde ordet og forvalte sakramenterne, der har man ikke gået i skole hos Morten Luther, og der læser man heller ikke Ny Testamente på græsk. Alle er præster, hiereis, men ikke alle er ældste, presbyteroi. Der er nogle, der har et kald og en ret, som andre ikke har, det kirkelige embede.

Kunne vi så ikke snart blive fri for den trivielle skomagerhistorie, som man altid skal præsenteres for, når man drøfter embedet? Den er simpelt hen teologisk uanstændig blandt lutheranere.

Th. Kühl

Højkirkeprædikener samlet af Poul Ulsdal. 103 sider. Hans Reitzels Forlag. Pris kr. 14,50.

Mange mennesker her i landet kender kun til højkirkelighed gennem formørkede tidehvervsfolks fremstilling af den. Dussinvis af læserbreve i den kristelige avis vidner derfor om, at uvidenhedens mørke går langt ind i fromme sjæle. Og har man sin viden om højkirkelighed fra dens angribere, hvad for et fantom af en kirkelig bevægelse kan der ikke komme ud deraf? Næmlig en stivbenet, reaktionær og ufolkelig ritualisme, som i løbet af få år vil forjage de sidste stædige kirkegangere, og som giver folket hule ritualer i stedet for Guds ord samt forsømmer prædikenen på skammelig vis. Sådan siges der ofte, endogså i mange danske præstegårde, hvor man dog kunne forvente, at horisonten ikke nødvendigvis måtte følge pibekravens yderkant.

At højkirkelige præster skulle forsømme prædikenen, fordi de praktiserer en sakramental gudstjenesteforståelse, turde være en hasarderet påstand, al den stund enhver kan læse i Ågårds og Ulsdals bøger om gudstjenesten, ikke alene hvilken stor plads forkyndelsen har, men også i hvilken sammenhæng ordets forkyndelse skal lyde. Vor kirke er jo dog ordets og sakramenternes kirke.

Derfor kan det synes betænkeligt, at der nu er udkommet en højkirkelig prædikensamling med prædikener revet ud af deres sammenhæng med gudstjenesten. Er bogen ikke blot en ligegyldig tryksag at anbringe i reolen ved siden af de mange, som i prædikantdyrkelsens tid er udkommet og sidenhen har samlet støv?

Ligegyldig? Nej! For her svares angriberne eftertrykkeligt. I 19 prædikener forkyndes der virkeligt, kraftigt og nutidigt. Her drejer det sig ikke blot om sjælens indre liv, men især om Kristi liv i os, Hans menighed. Prædikanterne er ikke opbyggelige i gangs forstand, men de sætter alle ordet KIRKE højt og ret forstået som det, der hører Herren til. Derfor har de kirkens Herre Kristus som midtpunkt, Han, som er levende og nærværende i den hellige nadver. Gudstjenesten er den hellige messe, hvorfra vi sendes ud i hverdagen (missa = bortsendelse) til tjeneste i det almindelige præstedømme.

De 19 prædikener følger kirkeåret, og det er virkelig lykkedes at gengive Kristusbegivenhederne, således at læseren fornemmer kirkeåret som en helhed. Der er bidrag fra hele 15 præster, men trods temperamentsforskelle føles bogen ikke ujævn. Sagen gør dem til ét.

En lille, men meget vigtig ting bør nævnes. Det er salmevalget, som meddeles for hele gudstjenesten de pågældende søndage. Her sættes forkyndelsen yderligere i relief, ikke sådan at salmerne bliver til fem ekstra prædikener, men ved at de er med til at gøre gudstjenesten til en helhed, nemlig messen, nadvergudstjenesten.

(afsl. s. 60)

Alle højkirkelige og kirkeligt sindede præster indbydes

til:

N.B. PRÆSTEKONVENT

i Virring kirke og præstegård mandag d. 27 - onsdag d. 29. maj. Af programmet kan nævnes: daglig messe (kl. 8), tidebønner og lejlighed til skriftemål.

Mandag d. 27. kl. 20 domprovst Jørgen Bøgh: De moderne strømninger og kirkens forkyndelse.

Tirsdag d. 28. kl. 10 pastor Lorentzen, Danfoss: Søkulariseringen ret forstået.

- - kl. 16 pater Martensen SJ: Den romersk-katholske kirke midt i den moderne verden.

- - kl. 20 pastor Ulsdal: Kirkens frihed til at være og handle.

Onsdag d. 29. kl. 9.45 Fællesdrøftelse.

Alle henvendelser om konventet til pastor Dolmer, Laurbjerg, hos hvem programmet kan fås, og til hvem indmeldelser sendes senest 8. maj. Prisen søges holdt på 50 kr.

Foruden at være et forsvar mod modstandernes ofte besynderlige angreb vil bogen være en hjælp til præsterbrødre, som er kørt fast i mistrøstighed over, at menigheden mere og mere svigter Herrens ord og Herrens bord. Vel må den almindelige forvirring og rodløshed bære en stor del af skylden herfor, men den kan dog også ligge hos præsterne selv. Den forpustede aktivitet på alle andre områder end gudstjenestens tyder på det. Vær ikke for færdige og for kloge til at lære noget nyt, som kun er en genopdagelse af vor kirkes gamle tro. - Men også lægfolk vil her finde virkelig vejledning til at finde tilbage til dette, at Herrens dag bør fejres i Herrens hus - og fejres med oprigtig glæde.

Anders Studsgård

INDHOLDSFORTEGNELSE

6. årgang nr. 2 - Passionen 1963

Edm. Jensen: En skærtorsdagsprædiken	29
Per Dolmer: Kommentar	32
Tage Lunn: Danske kirkevidnesbyrd om nadveren .	36
Ejnar Krogh: Kommunionvers	42
TEOLOGISKE BIDRAG (2)	
Ole Stjernfelt: Et rent offer	42
Martin Luther v/B.R.: Alterets sakramente	50
LÆST: Th. Kühl: Evangelium og sakramente	56
Anders Studsgård: Højkirkeprædikener	58

--o-o-o-

RE-FORMATIO udsendes af en kreds af præster i den danske kirke. I redaktionen sidder Urban Schrøder, Varnæs; Lund Pallesen, Lyngby; Poul Ulsdal, Hejls; Børge Riisgaard, Rimsø pr. Voldby (ansvarshavende); Per Dolmer, Laurbjerg, står for trykningen; Povl Dahl, Alsø pr. Grenå, har ekspeditionen, giro 881.42, telefon Alsø (063) 3.16.08. - Bladet kommer i mindst 6 årlige numre og koster 8 kr., for studerende dog 6 kr.